

## Lakivaliokunta

**Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista asetukseksi oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojan saatavuudesta rajat ylittävissä siviili-, kauppaja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten muuttamisesta sekä direktiiviksi tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnin osalta**

Suurelle valiokunnalle

### JOHDANTO

#### *Vireilletulo*

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista asetukseksi oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojan saatavuudesta rajat ylittävissä siviili-, kauppaja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten muuttamisesta sekä direktiiviksi tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnin osalta (U 13/2022 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

#### *Asiantuntijat*

Valiokunta on kuullut:

- kehittämispäällikkö Aki Hietanen, oikeusministeriö
- johtava asiantuntija Elina Rantakokko, sisäministeriö
- valtiosyyttäjä Sampsa Hakala, Syyttäjälaitos
- erityisasiantuntija Noora Aarnio, Tuomioistuinvirasto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tietosuojavaltuutetun toimisto

### VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

#### *Ehdotukset*

Euroopan komissio on 1.12.2021 antanut ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista rajat ylittävissä siviili-, kauppaja rikosoikeudellisissa asioissa sekä tiettyjen oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten muuttamisesta (KOM (2021) 759 lopullinen). Kyseisen ehdotuksen rinnalla on annettu komission ehdotus Euroopan

## Valiokunnan lausunto LaVL 6/2022 vp

parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivin 2003/8/EY, neuvoston puitepäätösten 2002/465/YOS, 2002/584/YOS, 2003/577/YOS, 2005/214/YOS, 2006/783/YOS, 2008/909/YOS, 2008/947/YOS, 2009/829/YOS ja 2009/948/YOS, sekä direktiivin 2014/41/EU muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnin osalta (KOM (2021) 760 lopullinen). Ehdotusten sisältö ilmenee tarkemmin valtioneuvoston kirjelmästä.

Ehdotusten käsittely neuvoston työryhmässä on vastikään alkanut.

### *Valtioneuvoston kanta*

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU:ssa yhtenäistetään rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asiointin menettelyjä siten, että hyödynnetään digitalisoinnin tuomia mahdollisuuksia sekä viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa ja asiointissa että kansalaisten ja viranomaisten välisessä rajat ylittävässä asiointissa. Digitaaliset ratkaisut mahdollistavat nopeamman ja luotettavamman tiedonvaihdon.

Valtioneuvosto katsoo, että rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asiointin edistäminen oikeusallalla osana laajempaa digitalisointikehitystä edellyttää yhtenäisiä toimintatapoja ja yhteentoimivia teknisiä ratkaisuja. Oikeusalan digitalisaatiota koskevassa ehdotuksessa esitetty hajautettu tietojärjestelmä ja eurooppalainen sähköisen asiointin yhteispiste edistäisivät omalta osaltaan tiedonvaihdon toimintatapojen yhtenäistämistä.

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti ehdotuksen tavoitteisiin lisätä digitaalisten palveluiden käytettävyyttä rajat ylittävässä tiedonvaihdossa ja asiointissa sekä edistää oikeusalan EU-säädösinstrumenttien tehokasta toimeenpanoa kaikissa jäsenvaltioissa.

Valtioneuvosto katsoo, että tietyiltä osin ehdotus vaatii selvennystä. Jatkovalmistelussa on tarkasteltava, millä tavoin oikeudellisiin menettelyihin liittyvien maksujen sähköinen maksaminen voitaisiin toteuttaa kustannustehokkaasti ja miten voitaisiin hyödyntää kansallisia asiointiportaatteja eurooppalaisen sähköisen yhteispisteen rinnalla. Lisäksi luottamuspalvelujen toteuttamisessa olisi otettava huomioon parhaillaan uudistettavana olevaan e-IDAS-asetuksen tulevat muutokset (KOM(2020) 281) eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kehyksen vahvistamisesta. Myös videoneuvotteluja koskevien säännösten osalta neuvotteluissa on pyrittävä varmistamaan säännösten selkeys.

Valtioneuvosto suhtautuu varauksellisesti siihen, että asetusehdotuksessa ei ole riittävän selkeästi määritelty jäsenvaltioiden vastuita ja tehtäviä yhteentoimivuuden varmistamisessa kansallisten tietojärjestelmien ja EU-tason hajautetun tietojärjestelmän kesken.

### **VALIOKUNNAN PERUSTELUT**

Komission antamissa asetus- ja direktiiviehdotuksissa on kyse oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista rajat ylittävissä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa asioissa. Ehdotukset ovat osa oikeusalan yhteistyön digitalisointia koskevaa säädösehdotuspakettia.

## Valiokunnan lausunto LaVL 6/2022 vp

Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään lähtökohtaisesti digitaalisia kanavia rajat ylittävissä tiedonvaihdossa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä velvoittaa jäsenvaltiot mahdollistamaan sähköisten välineiden käyttö rajat ylittävissä, kansalaisia ja yrityksiä koskevissa siviili- ja kauppaoikeudellisissa menettelyissä. Digitaalisten välineiden käyttö on nykyisin joiltakin osin mahdollistettu useissa rajat ylittävissä siviili-, kaupp- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä, mutta useimmiten ne ovat vain vaihtoehtoja perinteiselle paperiperustaiselle menettelylle eikä yhtenäisiä menettelytapoja ole käytössä.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti ehdotetun sääntelyn tavoitteeseen edistää ja yhdenmukaistaa digitaalisten välineiden ja toimintatapojen käyttöä rajat ylittävissä oikeudellisissa menettelyissä. Digitaalisten ratkaisujen voidaan arvioida nopeuttavan ja tehostavan tiedonvaihtoa ja asiointia sekä parantavan tiedonvaihdon luotettavuutta edellyttäen, että toimintatavat ovat yhtenäisiä ja tekniset ratkaisut yhteensopivia.

Eräiltä osin asetusehdotuksen sääntelyyn liittyy kuitenkin vielä avoimia kysymyksiä ja selvennystarpeita. Valtioneuvoston kannassa on aiheellisesti kiinnitetty huomiota oikeudellisiin menettelyihin liittyvien maksujen sähköiseen maksamiseen, kansallisten asiointiportaalien käyttämiseen eurooppalaisten ratkaisujen rinnalla sekä tarpeeseen selkeyttää videoneuvotteluja koskevia säännöksiä. Valiokunta täsmentää ja täydentää kyseisiä huomioita seuraavasti.

Valiokunta pitää tärkeänä, että pakollisten viestintävälineiden käytöstä jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välillä ja pakollisuutta koskevista poikkeuksista säädetään artiklatasolla selkeästi. Asetusehdotukseen sisältyy mahdollisuus poiketa pakollisen viestintävälineen käytöstä poikkeustilanteessa (3 artikla), mutta sääntelyssä on tarpeen olla riittävästi väljyyttä ja joustavuutta, sillä joissakin tapauksissa toimivaltaisten kansallisten viranomaisten välillä voi olla taroituksenmukaista käyttää muita välineitä, kuten sähköpostia.

Myös videoneuvotteluja koskevia säännöshdotuksia on tarpeen selkeyttää ja ottaa huomioon videoneuvottelujen ja muiden etäviestintätekniikoiden erilainen käyttötarkoitus siviili- ja rikosasioissa. Ehdotetun valossa ei ole muun muassa selvää, tarkoitetaanko "videoneuvotteluilla" osallistumista oikeudenkäyntiin etävälineen avulla vai todistelutarkoituksessa tapahtuvaa kuulemistä. Epäselväksi jää myös se, sallitaanko kuulevan viranomaisen asioivan suoraan asianosaisen tai kuultavan kanssa vai edellyttääkö videoneuvottelu myötävaikutusta myös valtiolta, jossa asianosainen tai kuultava oleskelee.

On myös tärkeää, että videoneuvottelujen ja muiden etäviestintävälineisen käytön edellytyksissä toimivaltaiselle viranomaiselle varmistetaan mahdollisimman laaja harkintavalta päättää soveliaasta kuulemistavasta ottaen huomioon asian laatu ja muut seikat. Rikosasioissa on otettava huomioon videoneuvottelun käyttämisestä mahdollisesti aiheutuva haitta asian selvittämiseksi, sillä asian luotettava selvittäminen edellyttää usein epäillyn henkilökohtaista kuulustelua. Lisäksi, jos asetuksessa säädettäisiin rikoksesta syytetyn oikeudesta osallistua ja olla läsnä videon välityksellä koko häntä koskevaan oikeudenkäyntiin, on todennäköistä, että tähän oikeuteen tullaan syytetyn puolesta usein myös vetoamaan.

## Valiokunnan lausunto LaVL 6/2022 vp

Videoneuvotteluja koskevilla ehdotuksilla ei ole huomioitu myöskään rikoksen asianomistajan asemaa. Valiokunnan näkemyksen mukaan asianomistajalle tulisi myöntää samoin edellytyksin oikeus osallistua kuulemiseen videon välityksellä kuin rikoksesta epäillylle tai syytetylle.

Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota valtioneuvoston tavoin myös siihen, että asetusehdotuksessa ei ole riittävän selkeästi määriteltäjä jäsenvaltioiden vastuita ja tehtäviä yhteentoimivuuden varmistamisessa kansallisten tietojärjestelmien ja EU-tason hajautetun tietojärjestelmän kesken. Yhteentoimivuuden varmistaminen koskee kansallisesti etenkin tuomioistuinten ja syyttäjien AIPA-järjestelmää ja sisäministeriön VITJA-järjestelmää. Valiokunta pitää tärkeänä, että rajat ylittävien asioiden käsittely voidaan sujuvasti liittää kansallisiin tietojärjestelmiin ja menettelyihin ilman, että tietoja joudutaan siirtämään manuaalisesti järjestelmästä toiseen. Muutoinkin on tärkeää pyrkiä siihen, että rinnakkain käytettävien järjestelmien määrä pysyy kohtuullisena ja toimintamallit mahdollisimman yhdenmukaisina.

Asianmukaista huomiota tulee kiinnittää myös tietosuojakysymyksiin, sillä ehdotetussa sääntelyssä on kyse tietojen käsittelystä ja tiedonsiirrosta erilaisten tietojärjestelmien, sovellusten, portaalien ja yhteyspisteiden avulla. Muun muassa eri tahojen vastuu ja vastuunjako henkilötietojen käsittelystä ja valvonnasta jäävät ehdotetussa sääntelyssä epäselviksi.

Lopuksi lakivaliokunta toteaa, että oikeudellisten menettelyjen digitalisaatiossa on kyse papereiden muuntamisesta sähköiseen muotoon, mutta myös toimintatapojen uudistamisesta. Hankkeessa on siten aiheellista kiinnittää asianmukaista huomiota tuomarin riippumattomuuteen ja muihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin.

### VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

*että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin ja täydennyksin valtioneuvoston kantaan.*

## Valiokunnan lausunto LaVL 6/2022 vp

Helsingissä 3.3.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps  
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r  
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd  
jäsen Hanna Huttunen kesk  
jäsen Saara Hyrkkö vihr  
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok  
jäsen Marko Kilpi kok  
jäsen Matias Mäkyne sd  
jäsen Mari Rantanen ps  
jäsen Suldaan Said Ahmed vas  
jäsen Sebastian Tynkkynen ps  
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila